

dolataimat és érzéseimet erővel és ellenállhatatlan életszerűséggel jelenítem meg.” Forradalmasító erejű plakátjain, festményein, grafikáin erő, lendület, gondolatgazdagság párosul az- zal a törekvéssel, hogy ezek mindenki számára közérthetően jelenjenek meg. Rengeteg harc árán vízi győzelemre ezt az elvet.

Ilyen szándékok vezették Ék Sándort alkotó útján.

A könyv számtalan epizód során sok érdekes találkozás leírását is tartalmazza. Egy-egy pillanatra felvillan Kun Béla, Lenin, Landler Jenő, Sallai, Kassák, Bernáth Aurél, Lukács György alakja. Az illusztrációként felhasználta, ebből a korszakból vett művek ízléses elrendezése, a könyv művészi formátuma a tervező Kass János színvonalas munkáját dicséri. (*Kossuth Könyvkiadó 1968.*)

SIPOS ÁRON

SZEKÉR NÁNDOR: FÖLD ALATT ÉS FÖLD FELETT

Az utóbbi időben szerfölött megélenkült a társadalmi érdeklődés a memoárok iránt. Egy külön tanulmányban lehetne foglalkozni a jelenség mélyebb okaival. Ha arra gondolunk, hogy a visszaemlékezések sorában szép számmal foglalnak helyet politikusok, vezető államférfiak, a munkásmozgalom megbecsült veteránjainak művei, nyugodtan állíthatjuk, hogy a politikai memoárirodalom a nemzeti önmegismerés egyik sajátos megnyilatkozási formája lett. Elég, ha Nógrádi Sándor, Münnich Ferenc, Marosán György emlékezéseire gondolunk. Életsorok és események kerülnek immár történelemmé váltan az olvasó ítélőszéke elé és gyarapítják múltismeretét. A „száguldo idő” nem ad módot a múltba való belefeledkezésre. Nosce te ipsum — ismerd meg önmagadat!; a tanulás, a tapasztalat továbbadása, továbbvitele a fontos. Az emlékiratok a történelemtudománynak értékes adatokat szolgáltatnak, érzékeltetik a kor atmoszféráját.

Szekér Nándor politikai memoárja a Tanácsköztársaság történeti megidézésével indul, de főleg az azt követő mintegy fél évtizedről szól. Ez a fél évtized a magyar kommunista mozgalom válságos, nehéz időszaka volt. Szekér — annyi más társával együtt — szinte gyermekfejjel került az orosz frontra a monarchia kifulladás hadseregével. A háború utolsó napjai ezek, a monarchia napjai már nagyon meg voltak számlálva. Szívárogtak a hírek Breszt-Litovszkából is — s egyszerre csak valóban elhallgattak a fegyverek. Az eddig egymás ellen harcolók egymás nyakába borultak, az igazi ellenfelek tárgyalóasztaloknál ültek, döntöttek a világ sorsáról. A háborúról lehullt az álarc — a harcok itt-ott folytatódtak, de merőben más célokkal. Az orosz frontról egy kis olaszországi kitérővel hazajönnek a katonák, s le sem tisztítják szakadozott ruhájukról az őszi sarat, elkézdődnek a hazai események. Szekér a katonaság forradalmasodását tudja

leginkább figyelemmel kísérni, hogy a frissen megalakult kommunista párt milyen fokozott agitációs tevékenységet folytat a laktanyákban. Itt ismeri meg Landler Jenőt, Karikás Frigvest és a többi kommunistát, akik 19 után kintről kísérhetik figyelemmel és irányítással Szekérék ithoni tevékenységét. Világosan érzékelteti, hogyan vált a tömegek elégedetlensége tudatos politikai harccá. A Tanácsköztársaság alatt Szekér figyelme a honvédő harcok felé fordul, melyekben ő is részt vett. Nehéz a könyvnek erről a részéről szólni, olvasni, legalábbis idézni kellene! Anynyit mondunk csupán, hogy itt értettük meg, hogy akik a 19-es magyar kommun részesei, alakítói voltak, miért váltak a harcot a legkilátástalanabb időkben is.

1920—1925. Erről az időszakról szól a könyv nagyobbik része és erre utal a cím egyik fele is. Szekérék ebben a reménytelennek tetsző időben is a forradalmak örökségét őrizték, és tüzet szították újra. A reménytelenség szót ők nem ismerték, forradalmi hittel és harccal helyettesítették. Mi adott erőt a harchoz ilyen körülmények között? A fentebbieket folytatva, ennek a generációnak a Tanácsköztársaság élete elhatároló élmény volt. A húsz-egynéhány éves fiatalember örökre eljegyezte magát a proletárforradalom eszméjével. Mi adott még erőt? A közeg, ahol élt és dolgozott, életetője volt ennek a küzdelemnek. A munkás egyesületek, szakszervezetek, pártsejtek öntudatos kommunistáinak egyre szaporodó száma adott perspektívát a mozgalomnak — kudarcaiban is.

A szerző törekvése, hogy ennek az időszaknak munkásmozgalmi harcáról, megélt élményei alapján, hiteles képet adjon az olvasónak — sikerült. Szekér tehát nem a teljesség, hanem a hitelesség igényét tartotta szem előtt. A teljesség a történelemtudósra vár, a memoáriró dolga a szerep, az esemény leírása, elemzése, őszinteség pro és

contra. Nem a saját személye a fontos, hanem az események, melyekben szerepet vállalt és kapott. Felrajzolódik természetesen az író egyéniségének alakulása is. A könyv a mozgalom nagy embereitől a szálanomra sem méltó áruelőkig számos szereplőt felvonultat. Erződik természetesen személyes szimpátiája és antipátiája még a fontos szerepet betöltő forradalmárok esetében is. Cselekedeteiket, tanácsait elemző módon veszi kontroll alá. Nem lehet elvitatni, hogy a könyv belletrisztikai értékei közül a forradalmi romantika hű visszaadása első helyen áll. A kor és harcainak megidézése, sajátos atmoszférájának visszaadása természetesen vonzotta a forradalmi romanikát.

Szekér Nándor azáltal, hogy az eseményekről szól, saját útját, forradal-

márrá válásának útját is bemutatja. Mint vallja, a munkás „nem születik” forradalmárnak, hanem a hatások, melyek érik, forradalmárrá érelik, a mag „kedvező talajba” kerül. Az ő útja rövid volt, mert hamar forradalmárrá lett, de a harc hosszú volt, nagyon sokáig tartott. Szekér nemzedékének fiatalágát, sokaknak az életét is elvitte a mozgalom. Kevesen éltek túl a harcot, még kevesebben érték el a mostani évfordulóig. De a tisztelet élőket és holtakat is illet!

Jól sikerült könyvet olvastunk, és úgy érezzük, van még mondanivalója Szekér Nándornak. Várjuk a folytatást, ennek a magas etikai követelményeknek is helytálló életnek leírt tanulságait. (Kossuth Könyvkiadó 1968.)

STENCZER FERENC

KERESZTES MIHÁLY: NAPNYUGTÁTÓL NAPKELTÉIG

Számban és értékben évek óta örvendőten gyarapodó munkásmozgalmi memoárirodalmunk nemcsak a történetírás igen fontos forrása, hanem a forradalmár életsorsok példájával a nevelés hatékony eszköze, néha-néha még szépírói erényeket is felvillantó műfaj. Az emlékiratok sorában eddig kevésbé kapott helyet a forradalmi hagyományokban gazdag Viharsarok, bár a művek közül nem egy érintette a Tiszántúl déli részét is. A Horthy-korszak dél-alföldi szocialista mozgalma méltó megörökítésének szándékával számos részfeldolgozás született, Keresztes Mihály nemrégiben megjelent könyve mégis az első, amely páratlanul gazdag élményanyag birtokában emberközelségbe hozza, plasztikusan felidéli a felszabadulás előtti három évtized viharsarki szervezkedésének légkörét, összetettségét, látványosságától távol álló, igaz proletár hősiességét.

A szerzőről, aki keveset árul el önmagáról a kötetben, mert életének állomásai a mozgalom lépéseivel estek egybe, olvasóink számára el kell mondanunk, hogy 1927-től 1944 őszéig a viharsarki szervezkedés egyik fellegvárában a baloldali vezetés alatt álló s a kommunisták munkájához legális keretet nyújtó orosházi szociáldemokrata pártszervezet titkára, a felszabadulás után az első kommunista párttitkár Orosházán, majd a párt dél-magyarországi titkára, utána Békés megye főispánja volt. Később többek között föld-

művelésügyi miniszterhelyettesként, az ellenforradalom leverése után pedig Szeged és Csongrád megye kormánybiztosaként szolgált a néphatalmat.

A háromszáz oldalas emlékirat a Tanácsköztársaság megdöntését jelképező napnyugtától a felszabadulás napkeltéjéig terjedő negyedszázadot öleli át. Ötvenkét rövid fejezetben, mozaikban ábrázolja a legkiemelkedőbb kérdéseket és eseményeket. Ez a szerkesztésmód szerencsés, a könyv relevanciáját, sodrását éppúgy elősegíti, mint forrásként való használhatóságát. Elismeréssel kell szólnunk Keresztes Mihály izes, szemléletes, rendkívül tömör írásmódjáról is. Sallangmentes mondatait számos bőbeszédű emlékiratszerző megirigyelhetné.

Nem könnyű néhány mondatban elemezni a kötet legfőbb vonásait. Elsőként nyilvánvalóan a forrásérték szempontjából kell mérlegelnünk. A szerző ebben a tekintetben a memoárirók zöménél jóval igényesebb volt, emlékezetét a fennmaradt írott forrásokkal is hitelesíti, szélesíti, ellenőrzi. A reális ítéletek, személyekről adott sokoldalú jellemzések ugyanebben az irányban hatnak. A legfontosabbnak azt érezzük, hogy Keresztes Mihály a mozgalmat a maga egykorú teljességében, sokszínűségében mutatja be, nemcsak a szocialista szervezkedés ábrázolja rendkívül gazdag tényanyag felhasználásával, hanem a vele kapcsolatos összes baloldali, sőt ellenzéki csoportosulásokat, irány-